

מראות הצובאות

וַיַּעַשׂ אֶת הַכִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְאֶת כַּנּוֹתָיו נְחֹשֶׁת בְּמִרְאֵת הַצּוּבֹאוֹת אֲשֶׁר צָבְאוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד: (שמות לח ח).¹

וְהַנְּשָׂאִים הֵבִיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמַּלְאִים לְאֹפֹד וְלַחֹשֶׁן: וְאֶת הַבְּשָׂם וְאֶת הַשֶּׁמֶן לְמָאוֹר וְלַשֶּׁמֶן הַמְּשָׁחָה וְלִקְטֹרֶת הַשָּׂמִים: (שמות לה כז-כח).²

מכילתא דרבי ישמעאל בא מסכתא דפסחא פרשה טז – מוציא אסירים בכושרות

"היום אתם יוצאים בחודש האביב" (שמות יג ד), שאין תלמוד לומר חודש האביב,³ אלא: חודש שהוא כשר לכם, לא חמה קשה ולא גשמים. וכן הוא אומר: "אֶלְהֵיִם מוֹשִׁיב יַחֲדָיִם בֵּיתָהּ מוֹצִיא אֲסִירִים בְּפִשְׁרוֹת" (תהלים סח ז) - שאין תלמוד לומר בכושרות. מה תלמוד לומר "בכושרות"? אלא, חודש שהוא כשר לכם לא חמה קשה ולא גשמים.⁴ ר' יונתן אומר: בכושרות - אלו בוכים ואלו משוררים, מצרים בוכים ... וישראל משוררים ... רבי נתן אומר: בכושרות במעשי הפְּשָׁרוֹת שלהם. וכן הוא אומר: "במראות הצובאות" (שמות לח ח). ר' אלעזר בן עזריה אומר: בזכות אברהם אבינו הוציאים ממצרים.⁵

מדרש תנחומא פרשת פקודי סימן ט – ממראות מצרים למראות המשכן

"אלה פקודי המשכן וגו'" (שמות לח כא), "ונחושת התנופה שבעים כיכר וכו'" (שם כט) - ונחושת הפְּלוֹת שכן בלשון יון קורין לכלה נינפי.⁶ אתה מוצא בשעה שהיו ישראל בעבודת פרך במצרים גזר עליהם פרעה שלא יהיו שנים בבתיהן שלא יהיו משמשין מטותיהן. אמר רבי שמעון בר חלפתא: מהו היו בנות ישראל עושות? יורדות לשאוב מים מן היאור והקב"ה היה מזמין להם דגים קטנים בתוך כדיהן והן מוכרות ומבשלות מהן ולוקחות מהן יין והולכות לשדה ומאכילות את בעליהן שם ... משהיו אוכלין ושותין נוטלות המראות ומביטות בהן עם בעליהן. זאת אומרת: אני נאה ממך וזה אומר אני נאה ממך. ומתוך כך היו מרגילין עצמן לידי תאוה ופרין ורבין והקב"ה פוקדן לאלתר.⁷

¹ כבר קדם הציווי על כיור הנחושת בפרשת כי תשא, שמות ל יח-כא: "וַיַּעַשׂ כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וְכַנּוֹתָיו נְחֹשֶׁת לְרַחֵץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִתְּנָה אֹהֶל מוֹעֵד וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ וְנִתְּנָה שָׁמָּה מִיָּם: וְרַחֲצוּ אֶהָרֹן וּבְנָיו מִמֶּנּוּ אֶת יְדֵיהֶם וְאֶת רַגְלֵיהֶם: בְּבָאֵם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד יִרְחֲצוּ מִיָּם וְלֹא יָמְתוּ אוּ בְגָשְׁתָם אֶל הַמִּזְבֵּחַ לְשֵׁרֵת לְהַקְטִיר אֲשֶׁה לַה': וְרַחֲצוּ יְדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם וְלֹא יָמְתוּ וְהִיָּתָה לָהֶם חֶק עוֹלָם לוֹ וּלְזֶרְעוֹ לְדֹרֹתָם". כאן באה התורה לתאר באופן מיוחד מניין באה אותה נחושת לכיור, מה שלא מצאנו בכלי המשכן האחרים (מלבד אולי: "חַח וְנָגַם וְטַבַּעַת וְכוּמָז" שנראה להלן וגם הוא בפרשתנו). מי הן מראות (הנשים) הצובאות ובמה זכו להיכתב במיוחד? מה הקשר שלהן לכיור הנחושת דווקא? מה בכלל הפשט במילה "צובאות"?

² הנה תרומה שנייה למקדש שמיוחסת לקבוצת אנשים מסוימת. ככלל, אין התורה מפרטת מי תרם מה במשכן: "מֵאֵת כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנֵהוּ לְבוֹ תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמַתִּי" - בפרשת תרומה. "קָחוּ מֵאֵתְכֶם תְּרוּמָה לַה' לַל נָדִיב לְבוֹ יִבְיָאָה אֶת תְּרוּמַת ה'" - בפרשתנו. "ולא היתה יד כולם שווה בה, אלא איש איש מה שנדבו לבר" (רש"י שמות ל טו) - ובשל כך לא מפורט מי הביא מה וכמה. מוסיף על כך מדרש תנחומא תרומה סימן ה: "אין אתם מביאים משלכם אלא מביזת הים שנתתי לכם". אבל בנשיאים ובכיור הנחושת מציינת התורה מי תרם. הנשיאים, משום שלא התנדבו בתחילה והבטיחו להשלים מה שיחסר (ספרי במדבר פסקא מה, רש"י שמות לה כז). אבל הנשים לא חיכו אלא התנדבו לכתחילה. על תרומת הנשיאים ראה דברינו [קת מאיתם והיו](#) בפרשת נשא. הפעם אנחנו עם מראות הצובאות.

³ "ביטוי במדרש ההלכה והאגדה שמשמעו: אין הכתוב בא ללמדנו עניין פלוני שאין צורך בכתוב לפרשו ("שאינן תלמוד לומר"), אלא מה מלמדנו הכתוב - דין או נושא אחר" - מתוך [אתר ויקישיבה](#). במילים אחרות, ציון חודש יציאת מצרים כ"חודש האביב", ולהלן המילה "בכושרות" בפסוק בתהלים, בהכרח באים ללמדנו דבר נוסף מעבר לפשט המילים. ראה הביטוי: ניתן או ניתנה להידרש.

⁴ אגב המשך המדרש שהוא עיקר עניינינו, זכינו לאזכור הקריאה בשבת (פרשת) החודש שחלה בד"כ בשנים שאינן מעוברות, בשבת פרשת ויקהל-פקודי.

⁵ על הפסוק בתהלים סח ז: "מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים בכושרות" נאמרו מספר דרשות המבוססות על שילוב "בכ" עם "שירות". ראה למשל הדרשות על זיווגו של אדם בגמרא סוטה ב ע"א, סנהדרין כב ע"א, בראשית רבה סח א ועוד, מקצתן הבאנו בדברינו [זיווגו של אדם](#) בפרשת חיי שרה (ראה גם [יום שהותרו שבטים לבוא זה בזה](#) בט"ו באב). כאן נדרש הפסוק על יציאת מצרים. בני ישראל הם האסירים שיצאו "בכושרות". מה הם "כושרות" אלה? מספר הסברים נותן המדרש, החל מחודש כשר (ראוי ומתאים לצאת בדרכים) וכלה בשירות בני ישראל. ואנו נלך בדרכו של ר' נתן שמקשר את ה"כושרות" עם הנשים הצובאות שתרמו את הנחושת לכיור. למה פשר דבר זה? מי הן הנשים הצובאות ומה הקשר בין "צובאות" ל"כושרות" או "כושרות"? מה בכלל הפשט במילה "צובאות"?

⁶ עניין תמוה זה יבואר להלן. וזו דוגמא נוספת כיצד המדרש נזקק ללשון יוונית גם בעיקום' לא קטן.

⁷ ראה התיאור גם בגמרא סוטה על הפסוק בשיר השירים ח ה: "מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על דודה תחת התפוח עוררתך שמה חבלתך אִמָּךְ שְׁמָה חֲבֵלָה יְלֻדְתְּךָ". וזו לשון הגמרא: "דרש רב עוריא: בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור - נאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן ומאכילות אותן ומשקות אותן ונזקקות להן בין שפתים ... וכיון שמתעברות באות לבתיהם; וכיון שמגיע זמן מולדיהן, הולכות ויולדות בשדה תחת התפוח, שנאמר: תחת התפוח עוררתך וכו'". ראה תיאור דומה בשמות רבה א יב. וזה גם שאנו דורשים בהגדת ליל הסדר: "רבבה כצמח

כיון שאמר לו הקב"ה למשה לעשות את המשכן, עמדו כל ישראל ונתנדבו. מי שהביא כסף ומי שהביא זהב או נחושת ואבני שוהם ואבני מילואים הביאו בזריזות הכל.⁸ אמרו הנשים: מה יש לנו ליתן בנדבת המשכן? עמדו והביאו את המראות והלכו להן אצל משה.⁹ כשראה משה אותן המראות זעף בהן, אמר להם לישראל: טולו מקלות ושברו שוקיהן של אלו. המראות למה הן צריכין?¹⁰ א"ל הקב"ה למשה: משה, על אלו אתה מבוזה? המראות האלו הן העמידו כל הצבאות הללו במצרים. טול מהן ועשה מהן כיור נחושת ופנן לכהנים, שממנו יהיו מתקדשין הכהנים, שנאמר: "ויעש את הכיור נחושת ואת כנו נחושת במראות הצובאות אשר צבאו" - באותן המראות שהעמידו את כל הצבאות האלה. לפיכך כתיב: "ונחושת התנופה שבעים ככר" - נחושת הפלות.¹¹ אמר הקב"ה: בעולם הזה נתנדבתם למשכן שהוא מתכפר עליכם, ולעתיד לבוא אני מכפר עליכם ואוהב אתכם נדבה, שנאמר: "ארפא משובתם אוהבם נדבה" (הושע יד). אמרו: אין לנו לא משכן לא מקדש, תהא לפניך תפילת פינו נדבת המשכן, אמר דוד: "נדבות פי רצה נא ה' " (תהלים קיט).¹²

רש"י שמות פרק לח ח – נחושת התנופה לחוד ומראות הצובאות לחוד

במראות הצובאות - בנות ישראל היו בידן מראות, שרואות בהן כשהן מתקשטות, ואף אותן לא עכבו מלהביא לנדבת המשכן, והיה מואס משה בהן, מפני שעשויים ליצר הרע, אמר לו הקב"ה קבל, כי אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים ... וזהו שנאמר במראות הצובאות.¹³ ונעשה הכיור מהם, שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות ממים שבתוכו את שקנא לה בעלה ונסתרה.¹⁴ ותדע לך, שהן מראות ממש, שהרי נאמר: "וּנְחֹשֶׁת הַתְּנוּפָה שְׁבַעִים כֶּכֶר ... וַיַּעַשׂ בָּהּ אֶת אֲדָנֵי פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת וְכו' " (שמות לח כט ל). וכיור וכנו לא הוזכרו שם. למדת שלא היה נחושת של כיור מנחושת התנופה, כך דורש רבי תנחומא, וכן תרגם אונקלוס במחזית נשיא, והוא תרגום של מראות מירידור"ש בלעז (מראות). וכן מצינו בישעיה (ישעיה ג כג) והגליונים, מתרגמין ומחזיתא.¹⁵

רש"י במדבר פרק יז – הקשר לדין סוטה

מים קדושים - שקדשו בכיור, לפי שנעשה מנחושת מראות הצובאות, וזו פרשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח, וזו קלקלה לאחר, תיבדק בו.¹⁶

השדה נתתיך". מדרש זה מוצב בפרשת פקודי, אבל פרק לח בשמות שמתחיל במראות הצובאות (שעוד נגיע אליהן) וב"נחושת התנופה", עומד בין שתי הפרשות ומחבר אותן לאחת, כפי שחל השנה וברוב שנים שאינן מעוברות, בנושא תרומת הנחושת.

⁸ כאן כורך המדרש את אבני השוהם והמילואים בתוך התרומה הכללית.

⁹ התורה בפרשתנו מדגישה מאד את חלקן של הנשים: "וְכָל אִשָּׁה חַכְמָת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹו וַיָּבִיאוּ מִטְנֵהָ אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ: וְכָל הַנָּשִׁים אֲשֶׁר נָשָׂא לִבָּן אֶתְנֶה בְּחֻמָּה טוֹו אֶת הַעֲזִים", וגם כוללת אותן ביחד עם הגברים: "כָּל אִשׁ וְאִשָּׁה אֲשֶׁר נָדַב לָבָם אִתָּם לְהָבִיא לְכָל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לַעֲשׂוֹת בְּיַד מֹשֶׁה הַבִּיאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל נְדָבָה לָהּ". ראה משנת רבי אליעזר פרשה יט אשר מכליל את הכל ביחד ומשווה את הנשים לאנשים: "וכן הוא אומר: ויבאו האנשים על הנשים, וכל אשה חכמת לב, וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה. ואומר: במראות הצבאות. הא למדת, שמתן שכרן כאנשים". אבל מדרש תנחומא לא מסתפק בכל אלה ורואה במראות הצובאות תרומה מיוחדת וייחודית לנשים ומבקש להבין מה יש בה.

¹⁰ עד כדי כך כועס משה בלי שהוא מברר ושואל?! האם הזכירו לו מראות הצובאות שהם מקישוטי הנשים את "נזמי הַזֶּהָב אֲשֶׁר בְּאֲזְנֵי נְשִׁיכֶם בְּגִיכֶם וּבְנִתִיכֶם" (שמות לב ב-ג) שהעם מיהר לתרום לעגל? ראה דברינו **כשמשוה כועס** בפרשת שמיני.

¹¹ כפי שפתח המדרש לעיל: "ונחושת התנופה – נחושת הכלות", היינו הנשים שהתקשטו לבעליהם ככלות ונימפות. מקישוטי כלות אלה שכל כוונתם הייתה לשם שמים וקיום העם, נעשה הכיור בו התקדשו הכהנים בידיהם ורגליהם לפני בואם אל הקודש.

¹² זה סיום קלאסי של מדרשים רבים הדנים במשכן, שלפי שחוברו ונדרשו לאחר החורבן, מסיימים בדגש על התפילה כתחליף לעבודת המקדש כפי שהרחיבו רבים לדרוש ואף אנו שלחנו בדברינו **ונשלמה פרים שפתינו** וגם **כאילו הקריב קרבן** בפרשת ויקרא. אפשר שכאן הדגש הוא לא רק על התפילה, אלא גם על הנדבה והמעשים הטובים שבעזרתם תמיד יכול האדם לבוא אל הקודש, כפסוק בהושע: "ארפא משובתם אוהבם נדבה". ראה דברינו **הושע מורה התשובה** בשבת שובה.

¹³ עד כאן רש"י מצטט פחות או יותר את מדרש תנחומא. מכאן ואילך נראה שאלה דברי רש"י עצמו.

¹⁴ מהכיור היו לוקחים מים למי סוטה. בתורה, במדבר ה' יז, כתוב: "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּם קְדָשִׁים בְּכֵלֵי חָרֶשׁ וְכו' ". במשנה, מסכת סוטה פרק ב משנה ב: "היה מביא פיילי של חרס חדשה ונותן לתוכה חצי לוג מים מן הכיור". ומשם נתגלגל הדבר לשני התלמודים ולמדרשים. ראה פסיקתא זוטרתא (לקח טוב) שמות לח ח: "ויעש את הכיור נחושת וגו' במראות הצובאות - שהיו נבדקות במי הכיור". ועוד נחזור לעניין זה של הקשר המשולש שבין הנשים הצובאות, כיור הנחושת ודין סוטה. אך נשלים תחילה את רש"י.

¹⁵ בעקבות רש"י צועדים פרשנים אחרים כגון ספורנו שמפרידים בין נחושת הכיור ונחושת התנופה של תחילת פרשת פקודי שנעשה לאדנים ולמזבח הנחושת, ובכך מנתקים בין שני חלקי פרק לח בפרשתנו, זה המסיים את פרשת ויקהל וזה הפותח את פרשת פקודי. כפשוטו, נראה שהדבר נובע מכך שהתורה מציינת שנחושת הכיור באה מהתרומה המיוחדת של "מראות (הנשים) הצובאות". הבחנה זו מדגישה את המיוחדות של תרומת הנשים הצובאות לכיור הנחושת ואת מעמדו המיוחד של כיור הנחושת שלא בא מתרומת הנחושת היא 'נחושת התנופה' הכללית. אבל מדרש תנחומא שראינו שדורש את מיוחדות כיור הנחושת, לא מפריד בין נחושת התנופה ונחושת המראות הצובאות. (ומה שרש"י מסיים: כך דורש רבי תנחומא, צריך עיון).

¹⁶ הסוטה המובאת לעמוד מול כיור הנחושת ולהיבדק במימיו, מוצגת כאנטיתזה לנשים הכשרות שצבאו על אוהל מועד ותרמו את מראותיהן לכיור הנחושת. ראה הרחבת מגמה זו בפרשתנו תלמידי רש"י, כגון דעת זקנים מבעלי התוספות על הפסוק, שאומר:

אבן עזרא הפירוש הקצר שמות פרק לח פסוק ח – הנשים הצובאות

במראות הצובאות - הבי"ת במקום מ"ם כבי"ת "והנותר בבשר" (ויקרא ח לב).¹⁷ וטעם הצובאות - החכמות שטוו החמישה הנזכרים.¹⁸ או נשים באות תמיד להתפלל אל מקום האוהל, ועזבו כל תאות העולם, על כן נתנו מראות, כי אין עסק הנשים כי אם ליפות פניהן.¹⁹

רמב"ן שמות פרק לח פסוק ח – נשים צבאות ה'

במראות הצובאות - בנות ישראל היו בידן מראות שרואות בהן כשהן מתקשטות ואף אותן לא עכבו, והיה משה מואס בהן מפני שעשוין ליצר הרע. אמר לו הקב"ה: אלו חביבין מן הכל, שעל ידיהן העמידו הנשים צבאות רבות במצרים וכו'. ונעשה הכיור מהם שהוא לשום שלום בין איש לאשתו, להשקות מן המים שבו לאשה שקנא לה בעלה ונסתרה. לשון רש"י: והטעם במדרש הזה, שבכל מלאכת המשכן קבלו התכשיטין מן הנשים, כדכתיב (לעיל לה כב): "ויבאו האנשים על הנשים", ו"הביאו חח ונזם וטבעת וכומז". והכומז כפי מדרשו (במסכת שבת סד א) יותר נמאס.²⁰ אבל שם נתערבה כל הנדבה. אבל שיעשו כלי מיוחד מן התכשיט העשוי ליצר הרע לא היה משה בוחר בכך, עד שנאמר לו כן מפי הגבורה.²¹

ולא ידעתי איך יתפרש לפי זה אשר צבאו פתח אהל מועד. ואולי יאמר שהביאו הנשים הנדבה ההיא אל אהל משה שקראו אהל מועד, והוא עצמו קבל מהן על פי הדבור, כי אהל המשכן לא נעשה עדיין. ואונקלוס תרגם דאיתאן לצלאה לתרע משכן זימנא, נוטים דבריו לדברי רבי אברהם שאמר שהיו הנשים האלה עובדות ה', וסרו מתאות זה העולם, ונתנו מראותיהן נדבה, ובאות בכל יום ויום אל פתח אהל מועד להתפלל ולשמוע דברי המצות.²²

"במראות הצובאות. כדי שיראו אותו הנשים. לכך היה נתון בין אהל מועד למזבח משוך כלפי צפון ויראו משם סוטה שותה ונוסרו (למדו מוסר) על ידי כן". מיקום הכיור הוא תזכורת מתמדת לנשים כולם. כך מפרשים גם הרא"ש, יוסף בכור שור ואחרים. אבל פירוש רבי בחיי בן אשר (הספרדי) מחזיר אותנו לדברי רש"י בפרשתנו, שמטרת הכיור היא, להשכין שלום: "וכבר ידעת כי הכיור הנעשה מן המראות היה לשום שלום בין איש לאשתו, שמשם היו נוטלין מים להשקות לאשה שקנא לה בעלה ונסתרה". אדרבא, אישה שהיא בטוחה בצדקתה תתייצב בראש מורם מול כיור הנחושת ויבדקו דבריה ויראו כולם שהיא מן הנשים הכשרות שתרמו את הכיור (ראה המכילתא בה פתחנו). נראה שבדרך זו הולך גם כלי יקר בפירושו לפסוק: "ויש שני טעמים בדבר למה נעשה הכיור מן מראות של הנשים: טעם אחד הוא לפי שמן הכיור היו משקין הסוטות, על כן היו הנשים מסייעים בעשיית הכיור להודיע כי המה בחזקת כשרות ורוצים בבדיקת הכיור. אחר, שיודעים בעצמם כי צנועות המה". ראה עוד בעניין זה דבריו של רש"י הירש כאן שטעונים לימוד בפני עצמן: " ... נמצאנו למדים, שהחושניות שבהווייה האנושית הגופנית - לא זו בלבד שאינה מוצאת מכלל הקידוש הבא מן המקדש, אלא דווקא היא הדבר הראשון והעיקרי שהקידוש חל עליו ... החושניות היא ביסודו של דבר אותה תכונה של ההווייה האנושית, המאפשרת בראש ובראשונה את החירות המוסרית של השאיפה לקדושה. דבר זה בולט בדברים שבהם מתאר הכתוב את הכיור בפרשת הסוטה ויש לכך משמעות גדולה". והדברים מזכירים את [מעשה הכרובים](#).

¹⁷ היינו שיש לקרוא את הפסוק: ויעש את הכיור ... ממראות הצובאות.

¹⁸ ככתוב בפרשתנו שמות לה כה-כו: "וְכָל אִשָּׁה חֲכַמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹב וַיָּבִיאוּ מִטְנֵהָ אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ: וְכָל הַנְּשִׂיִם אֲשֶׁר נָשָׂא לְבָן אֶתְנֶה בְּחֻמָּה טוֹב אֶת הַעֲזִים". וצריך לבדוק מהיכן "צובאות" הן חכמות. עכ"פ, לאבן עזרא כדקדקן הלשון, וכך משתמע גם לרוב הפרשנים, ברור שצובאות איננו שם תואר למראות, אלא לנשים שהם גוף נסתר בפסוק ויש לקרותו כך: במראות הנשים הצובאות, שצבאו ונקהלו פתח אוהל מועד. רבי בחיי בן אשר הוא מהמפרשים הבודדים שסבורים ש"צבאות" הוא שם תואר למראות, כשהוא מפרש: "במראות הצובאות. היו מראות אלה של נחושת קלל מוצהב מאד". וכמעט אמרנו: צבאות - צבועות.

¹⁹ נושא זה יפותח להלן ברמב"ן.

²⁰ כוונתו לגמרא שבת סד ע"א הדנה באלו תכשיטים יוצאים בשבת ואין בהם משום טלטול, ובאילו לא. הגמרא מביאה אסמכתא מהשלל שהביאו בני ישראל ממלחמת מדין (בעקבות [הזנות בשיטים](#))! שם כתוב: "ונקרב את קרבן ה' איש אשר מצא כלי זהב אצעה וצמיד טבעת עגיל וכומז (שמות לה נ). אמר רבי אלעזר: עגיל - זה דפוס של דין, כומז - זה דפוס של בית הרחם". שהיו תכשיטים במקומות האינטימיים ביותר של גוף האישה.

²¹ רמב"ן בא לבאר את דברי המדרש ורש"י מה פגם מצא משה במראות הצובאות ומזכיר את תכשיטי חח ונזם וטבעת וכומז, שנזכרים בתרומת המשכן, ככתוב בפרשתנו, שמות לה כב: "וַיָּבִיאוּ הַאֲנָשִׁים עַל הַנְּשִׂיִם כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנֶזֶם וְטַבַּעַת וְכּוֹמֵז וכו' ("ומקורן בשלל מדין, שמות לה נ (ראה הערה קודמת). אם קבלו תכשיטים אלה למשכן, מדוע חשב משה לפסול את המראות? רמב"ן מנסה לעשות הבחנה בין תכשיטים אלה שהתערבבו ביחד עם התרומה הכללית (בדומה למוטיב הערבה והלבונה?) ובין מראות הצובאות שהייתה תרומה מיוחדת ויעודית. וזה מה שהפריע למשה. ועל זה ענה לו הקב"ה: "אלו חביבין עלי מן הכל, שעל ידיהם העמידו הנשים צבאות רבות במצרים". אגב הדיון על מראות הצובאות עורך כאן רמב"ן את הנושא של תרומות תכשיטי מדין המגוינים, בפרט הכומז המסמל את חטא העריות בשיטים. כיצד באמת קבלו אותם כתרומה למשכן? רמב"ן מציע את הרעיון של ערבוב עם התרומה הכללית. אבל למדרש יש רעיון אחר: בדבר שחטאו - בו יתקנו. ראה שמות רבה מח ו בפרשתנו: "ארפא משובתם אוהבם נדבה ... כשעשו העגל אמר הקב"ה למשה: ועתה הניחה לי וגו' אמר לו: בדוק אותן שיעשו את המשכן. מה כתיב באותו קלקלה? פרקו נזמי הזהב. ומה הביאו? נזמים. וכשעשו המשכן עשו אותן נדבה ומה כתיב כל נדיב לב הביאו חח ונזם טבעת וכומז - בנזמים חטאו ובנזמים נתרצה להם ... אמר משה לפני הקב"ה: כתבת (שמות כא) כי יגנוב איש שור או שה וטבח או מכרו חמשה בקר ישלם תחת השור הרי הביאו ה' חח ונזם טבעת עגיל וכומז". ראה דבריו [קטיגור נעשה סיגור](#) בדפים המיוחדים. ולגבי מראות הצובאות אין צורך בכך - הכל היה לשם שמים. ומשה שלא היה בשעבוד מצרים לא ידע.

²² רמב"ן מעורר שאלה נוספת: באיזה "פתח אוהל מועד" צבאו הנשים, הרי זה טרם הוקם. הצעתו היא: פתח אוהל מועד הזמני שהקים משה בעקבות חטא העגל. ולא דייק רמב"ן בצטטו את אונקלוס, משום שזה מקפיד לקרוא לאוהל מועד הזמני של משה "בית אולפנא" ולא "משכן זימנא" על מנת להפריד ביניהם. ראה דבריו [אוהל מועד הפרטי ואוהל מועד הכללי](#) בפרשת ויקרא. אבל

פירוש מהר"מ על הפסוק – הנשים הצובאות במשכן שילה

במראות הצובאות – הצובאות ב', ואידך הצובאות פתח אוהל מועד (שמואל א ב כב) גבי בני עלי. ²³ לפי שמושה רבנו לא רצה לקבל המראות לנדבה, לפי שמביא לידי זנות. אמר לו הקב"ה: אדרבא, יש לך לקבל שמביא לידי פריה ורביה. וקבלו. וזהו שגילה לנו המסורת "הצובאות" דהכא גבי פריה ורביה ו"הצובאות" דהתם גבי בני עלי שמיעטו פריה ורביה מתוך ששיהו את קיניהן. ²⁴

מסכת ברכות דף לא עמוד ב – חנה מחדשת את ה' צבאות

"וַתִּדְרֹךְ נֶדֶר וַתֹּאמֶר ה' צְבָאוֹת אִם רָאָה תִרְאֶה בְּעֵינַי אֶמְתָּד וּזְכַרְתִּי וְלֹא תִשְׁפַּח אֶת אֶמְתָּד וְנִתְּתָה לְאֶמְתָּד זֶרַע אֲנִישִׁים וְנִתְּתִיו לְה' כֹּל יְמֵי חַיָּיו וְכוּ' " (שמואל א פרק א פסוק יא), אמר רבי אלעזר: מיום שברא הקב"ה את עולם, לא היה אדם שקראו להקב"ה "צבאות" עד שבאתה חנה וקראתו "צבאות". ²⁵ אמרה חנה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד? משל למה הדבר דומה - למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו, בא עני אחד ועמד על הפתח, אמר להם: תנו לי פרוסה אחת! ולא השגיחו עליו; דחק ונכנס אצל המלך. אמר לו: אדוני המלך, מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת? ²⁶ "אם ראה תראה" - אמר רבי אלעזר: אמרה חנה לפני הקב"ה: ריבונו של עולם, אם ראה - מוטב, ואם לאו - תראה. ²⁷ אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר: "ונקתה ונזרעה זרע" (במדבר ה כח). ²⁸

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים 1: אחת הבעיות הקשות בהן נתחבטו גדולי ישראל היא שאלת העגונות. בעלים שנעלמו כתוצאה מסכסוכים, מלחמות או גזרות ועקבותיהם לא נודעו. הנשים האומללות צבאו על פתחי גדולי ישראל בבקשה שיתירן מעגונותן ויוכלו לבנות את ביתם מחדש. הרב משה זאב מרגליות (יעבץ) כיהן כרב בטיקטין ובביאליסטוק (נפטר בשנת תק"ץ 1830). חיבר ספר יסודי בהלכות אלו בשם 'מראות הצובאות'. (מתוך אתר הספרייה הלאומית).

מים אחרונים 2: לעיל (הערה 16) הבאנו את דברי פירוש כלי יקר שיש שני טעמים מדוע נעשה הכיור ממראות הצובאות דווקא. האחד, שהבאנו, הוא: "לפי שמן הכיור היו משקין הסוטות על כן היו הנשים מסייעים בעשיית הכיור להודיע כי

היוצא מדבריו של רמב"ן, שהולך כאן בדרכו של אבן עזרא לעיל, שהנשים הצובאות הן קבוצה מיוחדת של נשים צדקניות וחכמות הצמאות לדברי תורה, עובדות ה', ומתפללות לעצמן. לא הנחושת והכיור הם העיקר, אלא התפילה ולימוד התורה. של הנשים. מה שמזכיר את המדרשים על הפסוק: "כה תאמר לבית יעקב ותגד לבני ישראל" שהנשים נצטוו תחילה משום שהן זרירות במצוות ומנהיגות את ילדיהם לתורה (מכילתא דרבי ישמעאל - מסכתא דבחודש פרשה ב, שמות רבה כח ב). ראה אגב פירוש העמק דבר על הפסוק שמרך קצת, ברוח זמנו ובית מדרשו (וולוז'ין!). את הנשים עובדות ה' שבאות ללמוד תורה ומתפללות (לעצמן) ומגיש את תפקידן "שהצביאו את התלמידים אל פתח אוהל מועד".

²³ מהר"מ (מרוטנבורג, מאה 13, אשכנז, מאחרוני בעלי התוספות), נוקט כאן בשיטה שבד"כ נוקט בה בעל הטורים, של השוואת מקבילות במקרא, ומעמת את "הצובאות פתח אוהל מועד" שבפרשתנו עם הנשים "הצובאות פתח אוהל מועד" שבשמואל א בהם חטאו בני עלי. (בעל הטורים גם מתייחס להשוואה זו אבל הולך בדרך אחרת). אתה משה חושש לקבל את נדבתן של הנשים הצובאות שנוקקו לבעליהם באמונה בשנות השעבוד הקשות במצרים (בעת שאתה משה גדלת בבית המלכות ורעית את צאן יתרו) מחשש ליצר הרע, חיך שבני בניו של אהרון אחיך ישכבו את הנשים הצובאות פתח אוהל מועד להקריב את קרבנם.

²⁴ חז"ל מרכינים את חטאם של בני עלי שלא שכבו ממש, רק השהו את קרבנן של היולדות ובכך מנעו מהם לחזור ולקיים חיי אישות עם בעליהם. תמונה ניגודית של הנשים המשדלות את בעליהן לקיים פריה ורביה במצרים (מדרש תנחומא לעיל).

²⁵ בני ישראל היוצאים ממצרים נקראים: "צבאות ה'" (שמות יב מא). חנה הופכת את הסדר וטובעת את מטבע הלשון: "ה' צבאות" ככינוי לקב"ה. יש כאן היפוך לשון אך אולי אותה מהות, אם נאמר שה' צבאות אינו של צבאות של מעלה אלא של מטה. ראה דברינו [אנו מאמירך ואתה מאמירנו](#) בפרשת כי תבוא.

²⁶ אנחנו עוברים מה"צובאות" של גנאי במעשה בני עלי, ל"צבאות" של חנה אמו של שמואל שמבחינות מסוימות ירש את עלי כמנהיג עם ישראל, אחרי שבניו חטאו, עשו הרע בעיני ה' ומתו במלחמה עם פלישתים.

²⁷ אני אראה לך. אתה תראה מה אעשה. ובפסיקתא רבתי הביטוי מנוסח באופן קשה עוד יותר: "מוטב שתראה בטובה קודם שתראה שלא בטובה". אתה תראה! בטובתך או שלא בטובתך!

²⁸ כבר הארכנו לדון בדברים נמרצים אלה של חנה בדברינו [הטיחו דברים כלפי מעלה](#) בפרשת שלח לך וכן [תפילת חנה](#) בראש השנה. הדברים שלהלן הם דרשה שלנו בעקבות ההשוואה: צבאות - צבאות שכבר ראינו לעיל במדרש, שתיהן באות מהמילה "צבא", היינו הרבה אנשים, ובעקבות דברי רמב"ן על הנשים עובדות ה' שבאו להתפלל במשכן. הדברים גם חוזרים אל הקשר של מראות הצובאות פתח אוהל מועד עם פרשת סוטה כפי שראינו לעיל. חנה שהיא הראשונה לכנות את הקב"ה בשם "צבאות" מבקשת את הצבא הקטן שלה - בן אחד לחבוק - ומאיימת כביכול על הקב"ה שאם לא ייתן לה פרי בטן היא תלך ותיסתר ויקנא לה אלקנה ותעמוד מול הכיור שתרמו הנשים הצובאות ותינקה ממימי הכיור הקדושים ואז בהכרח תזכה לילד, שהרי התורה מבטיחה: "וְאִם לֹא יִטְמָאָה הָאִשָּׁה וְטַהַרְהָ הוּא וְנִקְתָּה וְנִזְרְעָה זֶרַע". מ"הצובאות" ייצאו "צבאות". חנה, שכל כך הרבה לומדים להלכה מתפילתה, היא עצמה מהנשים הצובאות שבכל דור ודור שעובדות את ה' באמונה וקובעות עיתים וכינוסים לתפילה וללימוד תורה.

המה בחזקת כשרות ורוצים בבדיקת הכיור אחר שיודעים בעצמם כי צנועות המה". הטעם השני הוא: "שהמראות הם כמים של כיור המראים פנים לפנים, כמו כן המראות מראים פנים לפנים". מוטיב שמצוי גם בקרבנות שהוא רגע שבו האדם רואה בבעל החיים המוקרה השתקפות של חייו הוא. ראה מדרש במדבר רבה פרשה יב שמתאר את המשכן כנגד ימי בריאת בראשית, והכיור הוא כנגד "יקוו המים" של היום השלישי שבו נשלמה הפרדה המים אשר מעל לרקיע מהמים אשר מתחת לרקיע. ועל עניין הכיור, כולל זה שעשה שלמה, יש להרחיב בפעם אחרת.